

פרק א א מאימתי קורין" (א) את שמע בערבית. משעה שהכהנים נכנסים לאכל בתרומתן (ג), עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עד חצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עמוד השחר" (ה). מעשה שבאו בניו מבית המשתה", אמרו לו, לא קרינו את שמע. אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר, חיבין אתם לקרות. ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלים ליום אחד, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן, למה אמרו חכמים עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן

מאימתי קורין. משעה שהכהנים נכנסין לאכל בתרומתן. כהנים שנממאו ומבלו, אין יכולים לאכל בתרומה עד שיעריב שמשן, דהינו צאת הכוכבים. והא דלא תני משעת צאת הכוכבים, מלתא אגב אורחיה קא משמע לן, שאם נממאו הכהנים בטמאה שטהרתן תלויה בקרבן כגון זב ומצורע, אין הכפרה מעכבת מלאכל בתרומה, דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, ביאת שמשו מעכבתו מלאכל בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו מלאכל בתרומה וכו' עד סוף האשמורה הראשונה. שליש הראשון של הלילה, שהלילה נחלק לשלש משמרות (ד). ומשם ואילך לא מקרי תו זמן קריאת שמע דשכיבה, ולא קרינא ביה בשכבה. ומקמי צאת הכוכבים גמי יממא הוא ולאו זמן שכיבה. והמקדימים וקורים קריאת שמע של ערבית מבעוד יום, סומכים אהא דרבי יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר, תפלת המנחה עד פלג המנחה, שהוא שעה ורביע קדם הלילה. וקומא לן דעבד דרבי יהודה עבד. ומיד בשכלה זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן שכיבה. והלכה כרבן גמליאל, שגם חכמים מודים לו, ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העברה. ומיהו לכתחלה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתניתין דהינו מצאת הכוכבים, אסור לסעד וכל שכן לישן, עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל: מעשה שבאו בניו מבית המשתה. בני רבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה, הא דפליגי רבנן עלה, דוקא קאמרי עד חצות ותו לא, ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דלמא רבנן כותך סבירא להו, והאי דקאמרי עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העברה. ואמר להו, רבנן כותי סבירא להו (ו), והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העברה, וחיבים אתם לקרות: ולא זו בלבד. בלה מלתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניו: הקטר חלבים. של קרבנות: ואברים. של עולת תמיד של בין הערבים שנוזק דמו ביום, מצוה להעלות הנתחים כל הלילה, דכתיב (ויקרא ו) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר (ז): וכל הנאכלין ליום אחד. כגון תודה וחטאת ואשם וכיוצא בהם שהם נאכלים ליום ולילה, זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר, והוא המביא לידי נותר: אם כן למה אמרו חכמים עד חצות. בקריאת שמע ובאכילת קדשים, אבל בהקטר חלבים ואברים לא אמרו

העברה:

ב מאימתי קורין את שמע בשחרית. משיכיר בין תכלת ללבן. רבי אליעזר אומר, בין תכלת לברתי. וגומרה (ט) עד הנץ החמה (י). רבי יהושע אומר, עד שלש שעות, שכן דרך בני מלכים לעמד בשלש שעות. הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם הקורא בתורה^{טז}:

ג בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטו^{יז} ויקראו, ובבקר יעמדו^{יח}, שנאמר (דברים ו) ובשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרך^{יט}, שנאמר (שם) ובלכתך בדרך. אם כן, למה נאמר ובשכבך ובקומך, בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים (יב). אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות, כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו, כדי היית^כ לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל:

ד בשחר (יג) מברך שתים לפני^ה ואחת לאחרי^ה, ובערב^{כב} שתים לפני^ה ו

בו חכמים עד חצות כלל, ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר שמצותו בלילה פשוט כל הלילה (ח): כדי להרחיק את האדם מן העברה. שלא יבא לאכלן אחר שינעלה עמוד השחר ויתחייב ברת, וכן בקריאת שמע שלא יאמר עדן יש לי שהות ותעבר עונתה: בין תכלת ללבן. בין חומי תכלת לחומי לבן שבציצית. פרוש אחר, גיזת צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע ופה ונשאר לבן: בין תכלת לברתי. צבע התכלת קרוב לגון של ברתו כרישין שקורין פרוש בלע"ז: עד שלש שעות. ביום, עד סוף שעה שלישית שהוא רביע היום בזמן שהימים והלילות שוים. ולעולם זמן קריאת שמע הוא עד רביע היום, בין שהימים ארוכים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן (פרק ד משנה א) תפלת השחר עד ארבע שעות ביום, הינו עד שליש היום, וארבע שעות דנקט, לפי ששליש היום הוא ארבע שעות בזמן שהימים והלילות שוין. וכל מקום שנופר במשנה כך וכך שעות ביום, על דרך זה אתה צריך לחשב ולדון. זו הבנתי מפרושי הרמב"ם ונתקבל לי. וטעמא דרבי יהושע דאמר עד שלש שעות ביום, שכן דרך בני מלכים שאין עומדין ממשותן עד סוף שעה שלישית. ורחמנא דאמר ובקומך, עד שעה שכל בני אדם עומדים ממשותן קאמר. והלכה כרבי יהושע (יא), ומיהו לכתחלה צריך לבנו לקרות קריאת שמע עם הנץ החמה כמו שהיו תותיקים עושים: לא הפסיד. כלומר לא הפסיד מלברך לפני^ה ולאחרי^ה, אלא אף על פי שעברה עונתה קורא ומברך לפני^ה ולאחרי^ה: כאדם הקורא בתורה. אף על פי שלא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה, יש לו קבול שכן קורא בתורה: יפוי. על צדיהם, דכתיב בשכבך, דרך שכיבה: יעמדו. דכתיב ובקומך, דרך קימה: בדרך. בין בקימה בין בישיבה בין בשכיבה בין בהליכה: כדי היית. ראוי היית להרג, ואם היית מת היית מתחייב בנפשך: שתים לפני^ה. יוצר אור

ושתיים לאחריה^{יד} (יד). אחת ארכה ואחת קצרה^{יב}. מקום שאמרו להאריך, אינו רשאי לקצר. לקצר, אינו רשאי להאריך. לחתם^{יג}, אינו רשאי שלא לחתם^{יג}. ושלא לחתם, אינו רשאי לחתם:

ה מזכירין יציאת מצרים בלילות^{יח}. אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבועים שנה^{יט}, ולא זכיתיל שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז) למען תזכר (יח) את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך, הימים. כל ימי חייך, הלילות. וחכמים אומרים, ימי חייך, העולם הזה. כל ימי חייך, להביא לימות המשיח:

פרק ב א היה קורא בתורה לא, והגיע זמן^{לב} המקרא, אם כון לבו, יצא^{לג}. ואם לאו, לא יצא. בפרקים^{לד} שואל מפני הכבוד^{לה} ומשיב^{לו}, ובאמצע^{לז} שואל מפני הידאה ומשיב, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, באמצע^{לח} שואל מפני הידאה^{לט}, ומשיב מפני הכבוד, בפרקים שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל

ואהבה: ואחת לאחריה. אמת ויציב: ובערב. מברך: שתיים לפניו. מעריב ערכים ואהבת עולם: ושתיים לאחריה. אמת ואמונה והשכיבנו: אחת ארכה ואחת קצרה. אשתיים שלפניה קאי, יוצר אור ארכה שפתחת בברוך וחתמת בברוך, וכן מעריב ערכים. אהבה קצרה, שחתמת בברוך ואינה פתחת בברוך: לחתם. בברוך: שלא לחתם. כגון ברכת הפרות וברכת המצות (טו): מזכירין יציאת מצרים בלילות. פרשת ציצית אומרים אותה בקריאת שמע של ערבית, ואף על פי שאין לילה זמן ציצית, דכתיב וראיתם אותו, פרט לכסות לילה, אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה: כבן שבועים שנה. הייתי נראה זקן. ולא זקן ממש אלא שהלכינו שערונו יום שמנו אותו נשיא כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות (טז), ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה (יז): ולא זכיתי. לא נצחתי לחכמים. ודומה לו בש"ס בפרק בנות בותים (נדה לח): בהא זכנהו רבי אלעזר לרבנן, כלומר נצחם: הנה קורא בתורה. פרשת קריאת שמע: והגיע זמן. קריאת שמע: אם כון לבו יצא. לדברי האומר מצות צריכות פונה צריך לפרש אם כון לבו שיהא מתכוון לצאת ידי חובתו, והאומר מצות אין צריכות פונה מפרש אם כון לבו לקרות בנקודתו ובהלכתו, לאפוקי קורא להגיע שאינו קורא התבות בנקודתו אלא קורא בכתובתו כדי להבין בחסרות ויתרות, דבקריאה כזו לא יצא. ואנן קומא לן כמאן דאמר מצות צריכות פונה: בפרקים. לקמן במתניתין מפרש מה הם הפרקים: שואל מפני הכבוד. שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום כגון אביו או רבו או שגדול ממנו בחכמה: ומשיב. ואין צריך לומר שמשיב להם שלום אם הקדימו לו: ובאמצע. הפרק: שואל מפני הידאה. אדם שהוא ירא מפניו שמא יתגהגו, ואין צריך לומר שמשיב לו שלום. אבל מפני הכבוד לא: רבי יהודה אומר באמצע. הפרק, שואל בשלום מי שהוא

אדם^מ:

ב אלו הן בין הפרקים, בין ברכה ראשונה לשנייה, בין שניה לשמע, ובין שמע לוהיה אם שמע, בין והיה אם שמע לוֹיֹאמֶר, בין ויֹאמֶר לְאַמֶּת ויִצִיב. רבי יהודה אומר, בין ויֹאמֶר לְאַמֶּת ויִצִיב לא יפסיק^{מא}. אומר רבי יהושע בן קרחה, למה קדמה שמע (ב) לוהיה אם שמע, אלא כדי שיקבל עליו על מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו על מצות. והיה אם שמע לוֹיֹאמֶר, שוהיה אם שמע נוהג ביום ובלילה^{מב}, ויֹאמֶר אינו נוהג אלא ביום^{מג}:

ג הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו, יצא. רבי יוסי אומר, לא יצא^{מד}. קרא ולא דקדק (ד) באותיותיה^{מה}, רבי יוסי אומר יצא^{מו}, רבי יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע^{מז}, לא יצא^{מח}. קרא וטעה, יחזור למקום שטעה^{מט}:

ירא ממנו, ומשיב שלום למי שמוטל עליו לכבדו: ומשיב שלום לכל אדם. שהקדים לו שלום. והלכה ברבי יהודה. ובכל מקום שאסור להפסיק, כך אסור לדבר בלשון הקדש כמו בשאר לשונות: בין ויֹאמֶר לְאַמֶּת ויִצִיב לא יפסיק. דכתיב וה' אלהים אמת (ירמיה י'), הלכך אין מפסיקין בין אני ה' אלהיכם לְאַמֶּת (א). וכן הלכה: והיה אם שמע נוהג בין ביום בין בלילה. דכתיב ביה (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם, ותלמוד תורה נוהג בין ביום ובין בלילה: ויֹאמֶר אינו נוהג אלא ביום. דאית ביה פרשת ציצית שאינה נוהגת בלילה, דכתיב (במדבר טו) וראיתם אותו: רבי יוסי אומר לא יצא. דכתיב שמע, השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו (א). ותנא קמא סבר, שמע בכל לשון שאתה שומע. והלכה כתנא קמא: ולא דקדק באותיותיה. להוציאן בשפתיו יפה, בשתי תבות שהתבה השניה מתחלת באות שהתבה הראשונה נגמרת, כגון על לבכה, עשב בשדה, ואבדתם מהרה, אם אינו נותן רוח ביניהם להפרידם נמצא קורא אותם שתי אותיות באות אחת: רבי יוסי אומר יצא. והלכה ברבי יוסי. מיהו לכתחלה צריך לדקדק באותיותיה, וכן יזהר שלא יניח הנד ולא יגיד הנח ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפה, וצריך להתיז זי"ן של תזכרו (ה) שלא יהא נראה כאומר תשכרו בש"ן, כלומר כדי שתרכבו שכם, שהרי אין ראוי לשמש את הרב על מנת לקבל פרס: הקורא למפרע. הקדים פסוק שלישי לשני ושני לראשון וכיוצא בזה: לא יצא. דכתיב והיו הדברים בהיותן יהיו, כלומר כמו שהן סדורין בתורה. ומיהו אם הקדים פרשת ויֹאמֶר לפרשת והיה אם שמע, ופרשת והיה אם שמע לשמע, נראה דאין זה חשוב למפרע ויצא, שהרי אינן סדורות זו לאחר זו בתורה (ו): יחזור למקום שטעה. אם בין פרק לפרק טעה, שאינו יודע באיזה פרק הפסיק ולראש איזה פרק יחזור, חוזר להפסק ראשון שהוא והיה אם שמע. והרמב"ם אומר שהוא ואהבת את ה' (ו), ואם באמצע הפרק פסק, שיודע הפרק שפסק בו, אכל אינו יודע באיזה מקום מאותו פרק (ח) פסק, חוזר לראש אותו הפרק. הנה קורא וכתבתם, ואינו יודע אם הוא

ד האמנין קורין בראש האילן או בראש הנדבך, מה שאינן רשאים לעשות בן בתפלה^{יא}:

ה חתני^{יב} פטור מקריאת שמע בלילה (י) הראשון עד מוצאי שבת, אם לא עשה מעשה^{יג}. מעשה (יג) ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו, רבנו, שחתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון. אמר להם, איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפלו שעה אחת:

ו רחין (יד) לילה הראשון שמתה אשתו^{יד}. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו, רבנו, שאבל אסור לרחין. אמר להם, איני כשאר כל אדם, אסטנים אני^{יז}:

ז וכשמת טבי עבדו, קבל עליו תנחומין. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו רבנו, שאין מקבלין תנחומין על העבדים. אמר להם, אין טבי עבדי כשאר כל העבדים, כשר היה:

ח חתן אם רצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון, קורא. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא כל הרוצה לטל את השם (טז) יטל^{יח}:

בוכתבתם של שמע או בוכתבתם של והיה אם שמע, חוזר לוכתבתם של שמע (ט), ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו, אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך: נדבך. שורה של בגין אבנים, כמו נדבכין די אבן גלל בעזרא (פרק ו), ואף על גב דמסתפי דלמא נפלי ולא מצו מכוני, לא הצריכום חכמים לרדת, דקריאת שמע לא בעי פונה אלא פסוק ראשון בלבד: מה שאינן רשאים לעשות בן בתפלה. דצלותא רחמי היא ובעי פונה, הלכך יורדין למטה ומתפללין: חתן. שנשא בתולה, פטור מקריאת שמע לילה ראשון, משום דטריד שמא לא ימצאנה בתולה. ואני שמעתי שמתירא שמא יעשה פרות שפכה בבגילתו, וטרידא דמצוה היא (יא), ורחמנא אמר ובלכתך בדרך, בלכת דידך הוא דמחיבת, הא דמצוה פטירת: אם לא עשה מעשה. אם לא בעל עד מוצאי שבת שהם ארבעה לילות, טריד. ומשם ואילך לבו גם בה (יב) ותו לא טריד, ואף על פי שלא עשה מעשה חייב בקריאת שמע: רחין לילה הראשון שמתה אשתו. ואף על פי שאבל אסור ברחיצה: אסטנים אני. קר ומצנן, לשון צנה (טז). ואיכא צערא אם לא היה רוחין, ואין אסור בימי אבול אלא רחיצה של תענוג: לא כל הרוצה לטל את השם יטל. אם לא החזק חכם ופרוש בשאר דברים אין [זה] אלא גאווה שמראה בעצמו שייכול לכוין לבו, ואין הלכה ברבן שמעון בן גמליאל. וחזינו לקצת מרבתינו דאמרי דהאידינא כל אדם יקרא קריאת שמע בלילה הראשון, שבין שבדורות הללו אין מכוני כל כך בשאר ימים, אם לא יקרא בלילה ראשון מחזי יותר כיוהרא, שמראה עצמו שהוא מכוין בכל שעה אלא השתא משום דטריד במצוה:

א מאימתי קורין. משעה שהכהנים נכנסין לאכל בתרומתן. כהנים שנממאו וטבלו, אין יכולים לאכל בתרומה עד שיעריב שמשן, דהינו צאת הכוכבים. והא דלא תני משעת צאת הכוכבים, מלתא אנב אורחיה קא משמע לן, שאם נממאו הכהנים בטמאה שטהרתן תלויה בקרבן כגון זב ומצרע, אין הכפרה מעבבת מלאכל בתרומה, דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, ביאת שמשו מעבבתו מלאכל בתרומה, ואין כפרתו מעבבתו מלאכל בתרומה וכו'.

ב עד סוף האשמורה הראשונה. שליש הראשון של לילה, שהלילה נחלק לשלש משמרות (ד). ומשם ואילך לא מקרי תו זמן קריאת שמע דשכיבה, ולא קרינא ביה בשכבך. ומקמי צאת הכוכבים נמי ימא הוא ולא זמן שכיבה. והמקדימים וקורים קריאת שמע של ערבית מבעוד יום, סומכים אהא דרבי יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר, תפלת המנחה עד פלג המנחה, שהוא שעה ורביע קדם הלילה. וקימא לן דעבד כרבי יהודה עבד. ומיד בשכלה זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית:

ג עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן שכיבה. והלכה כרבן גמליאל, שגם חכמים מודים לו, ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העברה. ומיהו לכתחלה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתניתין דהינו מצאת הכוכבים, אסור לסעד וכל שבין לישן, עד שיקרא קריאת שמע ויתפלל:

ד מעשה שבאנו בניו מבית המשתה. בני רבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה, הא דפליגי רבנן עלה, דוקא קאמרי עד חצות ותו לא, ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דלמא רבנן כותד סבירא להו, והאי דקאמרי עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העברה. ואמר להו, רבנן כותי סבירא להו (ו), והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העברה, וחיבים אתם לקרות:

ה ולא זו בלבד. בלה מלתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניו:

ו הקטר חלבים. של קרבנות:

ז ואברים. של עולת תמיד של בין הערבים שזורק דמו ביום, מצוה להעלות הנתיחים כל הלילה, דכתיב (ויקרא ו) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר (ז):

ח וכל הנאכלין ליום אחד. כגון תודה ונחמאת ואשם וכיוצא בהם שהם נאכלים ליום ולילה, זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר, והוא המביא לידי נותר:

ט אם בן למה אמרו חכמים עד חצות. בקריאת שמע ובאכילת קדשים, אבל בהקטר חלבים ואברים לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל, ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה (ח):

י כדי להרחיק את האדם מן העברה. שלא יבא לאכלן אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, וכן בקריאת שמע שלא יאמר עדן יש לי שהות ותעבר עונתה:

א' בין תכלת ללָבֶן. בין חוטי תכלת לחוטי לָבֶן שבציצית. פרוש אחר, גזית צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה ונשאר לָבֶן:

י' בין תכלת לברתי. צבע התכלת קרוב לגֶזֶן של ברתי פרישין שקורין פרוש בלע"ז:
י" עד שלש שעות. ביום, עד סוף שעה שלישית שהוא רביע היום בזמן שהימים והלילות שווים. ולעולם זמן קריאת שמע הוא עד רביע היום, בין שהימים ארבעים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן (פרק ד משנה א) תפלת השחר עד ארבע שעות ביום, הינו עד שליש היום, וארבע שעות דנקט, לפי ששליש היום הוא ארבע שעות בזמן שהימים והלילות שווין. וכל מקום שנוזכר במשנה כך וכך שעות ביום, על דרך זה אתה צריך לחשב ולדון. זו הבנתי מפרושי הרמב"ם ונתקבל לי. ומעמא דרבי יהושע דאמר עד שלש שעות ביום, שכן דרך בני מלכים שאין עומדין ממטתן עד סוף שעה שלישית. ורחמנא דאמר ובקומה, עד שעה שכל בני אדם עומדים ממטתן קאמר. והלכה ברבי יהושע (יא), ומיהו לכתחלה צריך לבנו לקרות קריאת שמע עם הניג החמה כמו שהיו הותיקים עושים:

י" לא הפסיד. כלומר לא הפסיד מלברך לפניה ולאחריה, אלא אף על פי שעברה עונתה קורא ומברך לפניה ולאחריה:

טו באדם הקורא בתורה. אף על פי שלא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה, יש לו קבול שבר בקורא בתורה:

טז יטו. על צדיהם, דכתיב בשכבך, דרך שכובה:

י" יעמדו. דכתיב ובקומה, דרך קימה:

י" בדרבו. בין בקימה בין בישיבה בין בשכיבה בין בהליכה:

י" בדרי היית. ראוי היית להרג, ואם היית מת היית מתחייב בנפשך:

כ שנים לפניה. יוצר אור ואהבה:

כא ואחת לאחריה. אמת ויציב:

כב ובערב. מברך:

כג שנים לפניה. מעריב ערבים ואהבת עולם:

כד ושנים לאחריה. אמת ואמונה והשכיבנו:

כה אחת ארבה ואחת קצרה. אשתים שלפניה קאי, יוצר אור ארבה שפתחת בברוך וחתמת בברוך, וכן מעריב ערבים. אהבה קצרה, שחתמת בברוך ואינה פתחת בברוך:

כו לחתם. בברוך:

כז שלא לחתם. כגון ברפת הפרות וברפת המצות (טז):

כח מזכירין יציאת מצרים בלילות. פרשת ציצית אומרים אותה בקריאת שמע של ערבית, ואף על פי שאין לילה זמן ציצית, דכתיב וראיתם אותו, פרט לכסות לילה, אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה:

^{כח} כָּבֹד שְׂבָעִים שָׁנָה. הָיִיתִי נֹרְאָה זָקֵן. וְלֹא זָקֵן מִמֶּשׁ אֶלָּא שֶׁהִלְבֵּינוּ שְׁעֲרוֹתָיו יוֹם שִׁמְנוּ אוֹתוֹ נָשִׂיא כְּדִי שִׁירְאָה זָקֵן וְרֵאוֹי לְנִשְׂיאוֹת (טז), וְאוֹתוֹ הַיּוֹם דָּרַשׁ בֶּן זֹמַא מִקְרָא זֶה (יז):

^{כט} וְלֹא זָכִיתִי. לֹא נִצַּחְתִּי לְחֻכְמִים. וְדוּמָה לוֹ בִּשְׁׁׁס בְּפֶרֶק בְּנוֹת כּוֹתִים (גְּדָה לַח): בְּהָא זָכְנָהוּ רַבִּי אֲלֻעֶזֶר לְרַבְּנָן, כְּלוּמַר נִצַּחֵם:

^{לא} הָיָה קוֹרָא בְּתוֹרָה. פֶּרֶשֶׁת קְרִיאַת שְׁמַע:

^{לב} וְהִגִּיעַ זְמַן. קְרִיאַת שְׁמַע:

^{לג} אִם כֹּהֵן לְבֹי יֵצֵא. לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר מִצּוֹת צְרִיכוֹת כֹּהֵן צָרִיךְ לְפָרֵשׁ אִם כֹּהֵן לְבֹי שֶׁיֵּהָא מִתְכַּוֵּן לְצִאֵת יְדֵי חוּכְתּוֹ, וְהָאוֹמֵר מִצּוֹת אֵין צְרִיכוֹת כֹּהֵן מִפְּרֵשׁ אִם כֹּהֵן לְבֹי לְקִרּוֹת בְּנִקּוּדָתָן וּבְהִלְכָתָן, לְאַפּוּקֵי קוֹרָא לְהַגִּיהַ שְׁאִינוּ קוֹרָא הַתְּבוּת בְּנִקּוּדָתָן אֶלָּא קוֹרָא בְּכַתִּיבָתָן כְּדִי לְהַבִּין בְּחֻסְרוֹת וַיִּתְּרוֹת, דְּבִקְרִיאָה כּוֹז לֹא יֵצֵא. וְאֵנָּן קִימָא לָן כִּמְאֵן דְּאֹמֵר מִצּוֹת צְרִיכוֹת כֹּהֵן:

^{לד} בְּפֶרֶקִים. לְקַמֵּן בְּמַתְנִיתִין מִפְּרֵשׁ מַה הֵם הַפֶּרֶקִים:

^{לה} שׁוּאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד. שׁוּאֵל בְּשָׁלוֹם אָדָם נִכְבֵּד שְׁרֵאוֹי לְהַקְדִּים לוֹ שְׁלוֹם כְּגוֹן אָבִיו אוֹ רַבּוֹ אוֹ שְׁגֹדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָה

^{לו} : וּמְשִׁיבִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמְשִׁיב לָהֶם שְׁלוֹם אִם הַקְדִּימוּ לוֹ:

^{לז} וּבְאַמְצַע. הַפֶּרֶק:

^{לח} שׁוּאֵל מִפְּנֵי הִירְאָה. אָדָם שֶׁהוּא יֵרָא מִפְּנֵיו שְׁמָא יִהְיֶהוּ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמְשִׁיב לוֹ שְׁלוֹם. אֲבָל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד לֹא:

^{לט} רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּאַמְצַע. הַפֶּרֶק, שׁוּאֵל בְּשָׁלוֹם מִי שֶׁהוּא יֵרָא מִמֶּנּוּ, וּמְשִׁיב שְׁלוֹם לְמִי שֶׁמוֹטֵל עָלָיו לְכַבְּדוֹ:

^מ וּמְשִׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם. שֶׁהַקְדִּים לוֹ שְׁלוֹם. וְהִלָּכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה. וּבְכָל מָקוֹם שֶׁאִסוּר לְהַפְסִיק, כֶּךָ אִסוּר לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כִּמוֹ בְּשֶׁאֵר לְשׁוֹנוֹת:

^{מא} בֵּין וַיֹּאמֶר לְאַמֶּת וַיֵּצִיב לֹא יִפְסִיק. דְּכָתִיב וְה' אֱלֹהִים אָמֵת (יִרְמְיָה י'), הִלָּכָה אֵין מִפְּסִיקִין בֵּין אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם לְאַמֶּת (א). וְכֵן הִלָּכָה:

^{מב} וְהָיָה אִם שָׁמַע נֹחֵג בֵּין בָּיוֹם בֵּין בְּלִילָה. דְּכָתִיב בֵּיה (דְּבָרִים יא) וְלִמְדַתְּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם, וְתִלְמוּד תּוֹרָה נֹחֵג בֵּין בָּיוֹם וּבֵין בְּלִילָה:

^{מג} וַיֹּאמֶר אֵינוֹ נֹחֵג אֶלָּא בָּיוֹם. דְּאִית בֵּיה פֶּרֶשֶׁת צִיצִית שְׁאִינָה נֹחֵגַת בְּלִילָה, דְּכָתִיב (בְּמִדְבָּר טו) וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ:

^{מד} רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר לֹא יֵצֵא. דְּכָתִיב שְׁמַע, הַשְׁמַע לְאַזְנֶךָ מַה שְּׁאֲתָה מוֹצִיא מִפִּיךָ (ג). וְתִנָּא קַמָּא סַבֵּר, שְׁמַע בְּכָל לִשׁוֹן שְׁאֲתָה שׁוֹמַע. וְהִלָּכָה בְּתִנָּא קַמָּא:

^{מה} וְלֹא דְקָדַק בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ. לְהוֹצִיאָן בְּשִׁפְתָיו יִפְתָּ, בְּשִׁפְתֵי תְבוּת שֶׁהַתְּבָה הַשְּׁנִיָּה מִתְחַלֶּת בְּאוֹת שֶׁהַתְּבָה הָרֵאשׁוֹנָה נִגְמַרְתָּ, כְּגוֹן עַל לְכַבֵּד, עֹשֵׁב בְּשָׂדֶךָ, וְאַבְדַתְּם מִהֲרָה, אִם אֵינוֹ נֹתֵן רוּחַ בִּינְיָהִם לְהַפְרִידֵם נִמְצָא קוֹרָא אוֹתָם שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּאוֹת אַחַת:

מ" רבי יוסי אומר יצא. והלכה ברבי יוסי. מיהו לכתחלה צריך לדקדק באותיותיה, וכן יזהר שלא יניח הנד ולא יניד הנח ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפה, וצריך להתיזו ז"ן של תזכרו (ה) שלא יהא נראה כאומר תשכרו בש"ן, כלומר כדי שתרכבו שכו, שהרי אין ראוי לשמש את הרכ על מנת לקבל פרס:

מ" הקורא למפרע. הקדים פסוק שלישי ושני לראשון וכיוצא בזה:

מ" לא יצא. דכתיב והיו הדברים בהיותן יהיו, כלומר כמו שהן סדורין בתורה. ומיהו אם הקדים פרשת ויאמר לפרשת והיה אם שמע, ופרשת והיה אם שמע לשמע, נראה דאין זה חשוב למפרע ויצא, שהרי אינן סדורות זו לאחר זו בתורה (ו):

מ" יחזר למקום שפיעה. אם בין פרק לפרק טעה, שאינו יודע באיזה פרק הפסיק ולראש איזה פרק יחזר, חזר להפסיק ראשון שהוא והיה אם שמע. והרמב"ם אומר שהוא ואהבת את ה' (ו), ואם באמצע הפרק פסק, שיודע הפרק שפסק בו, אבל אינו יודע באיזה מקום מאותו פרק (ח) פסק, חזר לראש אותו הפרק. ה"ה קורא וכתבתם, ואינו יודע אם הוא בוכתבתם של שמע או בוכתבתם של והיה אם שמע, חזר לוכתבתם של שמע (ט), ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ידבן, אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך:

י נדבך. שורה של בגין אבנים, כמו נדבכין די אבן גלל בעזרא (פרק ו), ואף על גב דמסתפי דלמא נפלי ולא מצו מכוני, לא הצריכום חכמים לרדת, דקריאת שמע לא בעי כונה אלא פסוק ראשון בלבד:

י" מה שאינן רשאים לעשות בן בתפלה. דעלותא רחמי היא וכעי כונה, הלכך יורדין למטה ומתפללין:

י" חתן. שגשא בתולה, פטור מקריאת שמע לילה ראשון, משום דטריד שמא לא ימצאנה בתולה. ואני שמעתי שמתיירא שמא יעשה כרות שפכה בבעילתו, וטרדא דמצוה היא (יא), ורחמנא אמר ובלכתך בדרך, בלכת דידך הוא דמחיבת, הא דמצוה פטירת:

י" אם לא עשה מעשה. אם לא בעל עד מוצאי שבת שהם ארבעה לילות, טריד. ומשם ואילך לבן גם בה (יב) ותו לא טריד, ואף על פי שלא עשה מעשה חייב בקריאת שמע:

י" רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. ואף על פי שאכל אסור ברחיצה:

י" אסמנים אני. קר ומצנן, לשון צנה (טו). ואיכא צערא אם לא היה רוחץ, ואין אסור בימי אכלו אלא רחיצה של תענוג:

י" לא כל הרוצה לטל את השם יטל. אם לא החזק חכם ופרוש בשאר דברים אין [זה] אלא גאון שמראה בעצמו שיוכל לכונן לבו, ואין הלכה ברבן שמעון בן גמליאל. וחזינו לקצת מרבותינו דאמרי דהאידנא כל אדם יקרא קריאת שמע בלילה הראשון, שכיון שפדורות הללו אין מכונים כל כך בשאר ימים, אם לא יקרא בלילה ראשון מחזי יותר כיוהרא, שמראה עצמו שהוא מכון בכל שעה אלא השתא משום דטריד במצוה: